

เผ่ซียะ: ความรู้ วิธีชีวิต และโลกทัศน์ของชาวไทยกะเหรี่ยงบ้านทิพูเย จังหวัดกาญจนบุรี

CHE ZU YA: LOCAL WISDOM, WAY OF LIVING, AND WORLD VIEW OF THAI KAREN PEOPLE IN THIPHUYE VILLAGE, KANCHANABURI PROVINCE

บุษบา ทองอุปราการ*

*Busaba Thongoupragan**

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat University.

**Corresponding author, e-mail: aj.busaba@gmail.com*

Received: February 22, 2018; Revised: April 19, 2018; Accepted: May 31, 2018

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพชุมชน และสำรวจองค์ความรู้ชุมชนชาวไทยกะเหรี่ยงบ้านทิพูเย ตำบลชะแล อำเภอดงพิกุล จังหวัดกาญจนบุรี รวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนาม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2557- เดือนเมษายน 2558 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 13 คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แผนที่เดินดิน และบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา การเชื่อมโยงและตีความ ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านทิพูเยเป็นชุมชนกะเหรี่ยงโพล้เก่าแก่ บรรพบุรุษตั้งรกรากในป่าทุ่งใหญ่นเรศวรแถบตำบลชะแลมาหลายชั่วอายุคน ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านมีความใกล้ชิดกันในลักษณะกลุ่มเครือญาติ มีการนับถือผีควบคู่ไปกับการนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพทำข้าวไร่ตามฤดูกาล ชีวิตที่พึ่งพิงอยู่กับผืนป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันตกมายาวนาน ก่อเกิดองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีลักษณะเฉพาะ สะท้อนโลกทัศน์และวิถีการดำเนินชีวิตใน 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การผลิตเพื่อยังชีพ การดำรงความมั่นคงทางอาหาร หัตถกรรม การแพทย์พื้นบ้าน และการละเล่น

คำสำคัญ: กะเหรี่ยงโพล้ องค์ความรู้ วิธีชีวิต โลกทัศน์

Abstract

The present study aimed at studying community context, and exploring local wisdom formulated by Thai Karen people living in Thiphuye Village, Chalee Subdistrict, Thongphaphum District, Kanchanaburi Province. A field survey, focus group discussion, geo-social mapping, field note, interview form, and interview were adopted as research instruments for data collection during February 2014- April 2015 with 13 key informants selected by purposive sampling, and content analysis and interpretation were chosen for data analysis. The findings revealed historical background of Thiphuye Village as an ancient Pwo Karen community whose ancestors have settled down in Thungyai Naresuan at Chalee Subdistrict for ages. Presently, a family

system is still dominant within the community, and family members pay respects to ghosts and Buddhism. In addition, seasonal agriculture in particular to rice farming has become a major way of living among Thai Karen people for generations. Mutually, a relationship between Thai Karen community and western Thungyai Naresuan has long been established through time, and by this relationship, local wisdom has been formulated in forms of identity reflecting world view and way of living among community members in six aspects e.g., natural resource management, subsistence agriculture, food security, handicraft, indigenous medicine, and folk recreation.

Keywords: Pwo Karen, Local Wisdom, Way of Living, World View

บทนำ

จังหวัดกาญจนบุรีประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เช่น มอญ ทวาย ลาวโซ่ง ลาวเวียง กะเหรี่ยง ขมุกะหรั่ง พม่า เป็นต้น [1] สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีผู้สันนิษฐานว่าน่าจะอพยพโยกย้ายมาจากเมืองทวายในพม่า ชาวกะเหรี่ยงรุ่นเก่าที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เล่าต่อๆ กันมาว่าเมื่อราว 200 ปีเศษ ได้ถูกพม่ารุกราน จึงพากันอพยพข้ามเทือกเขาตะนาวศรีเข้าชายแดนไทยทางอำเภอไทรโยค กระจัดตั้งบ้านเรือนในอำเภอไทรโยค อำเภอทองผาภูมิ อำเภอสังขละบุรี บางกลุ่มแยกย้ายไปทางจังหวัดราชบุรี บางกลุ่มอพยพไปทางใต้ถึงต้นน้ำเพชรบุรีที่อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี [2] ชาวกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาในจังหวัดกาญจนบุรี บางส่วนได้เข้าไปตั้งรกรากในผืนป่าที่บนเทือกเขาสูงชันที่เรียกว่าตำบลชะแล พื้นที่รอยต่อระหว่างเขตทองผาภูมิกับสังขละบุรีในปัจจุบัน และเชื่อมต่อไปยังเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยซ่งไห่ ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันตก “ชะแล” สันนิษฐานว่าเพี้ยนเสียงมาจาก “ชะแล่” ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ขึ้นมากบริเวณตาน้ำผุด ต้นน้ำลำห้วยชะแลไหลลงมารวมกับ

ห้วยเสือบริเวณชายหมู่บ้านห้วยเสือเป็นที่ตั้งชุมชนกะเหรี่ยงสามเชื้อสาย คือ โพล่ว สะกอ และตองสู้ [3] สภาพภูมิประเทศเต็มไปด้วยป่าเขาน้อยใหญ่ สลับซับซ้อน อุดมสมบูรณ์ทั้งแหล่งน้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า และแร่ธาตุ สำหรับหมู่ที่ 3 บ้านทิพย์เยียบเชื้อสายมาจากกะเหรี่ยงโพล่ว¹ (Pwo) ถิ่นฐานตั้งอยู่กลางหุบเขาในเทือกเขาพระฤาษี ป่อแร่ เขตอุทยานแห่งชาติเขาแหลม ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ดังเดิมเป็นหมู่บ้านที่มีความสันโดษ ติดต่อกับพื้นที่ภายนอกค่อนข้างน้อย ในอดีตที่ผ่านมาวิถีชีวิตชุมชนพึ่งพิงอยู่กับความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของผืนป่าตะวันตกทุ่งใหญ่นเรศวรที่มีสภาพสมบูรณ์และมีผลต่อความเชื่อ ศาสนา คติ จารีตประเพณี แบบแผนทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของการก่อเกิด “เผอชียะ” ซึ่งภาษากะเหรี่ยง หมายถึง ความรู้ ที่มีอัตลักษณ์และเงื่อนไขเฉพาะตัว ประกอบด้วยวัฒนธรรมกลุ่มที่ยึดโยงกันด้วยความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ พึ่งพิงเกื้อกูลกันมายาวนานหลายชั่วอายุคน องค์ความรู้ของชุมชนที่ตั้งอยู่กลางหุบเขาสูงชันนี้ จึงเป็นภาพสะท้อนระหว่างโลกทัศน์

¹ กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในไทย แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มย่อย “กะเหรี่ยงสะกอ” หรือที่เรียกตัวเองว่าปากะญอ มีจำนวนมากที่สุด “กะเหรี่ยงโพล่วหรือปอร์” อาศัยอยู่มากแถบแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และภาคตะวันตกของประเทศไทย “กะเหรี่ยงบเว” อาศัยอยู่มากที่อำเภอขุนยวม แม่ฮ่องสอน และ “กะเหรี่ยงปะโอหรือตองสู้” พบค่อนข้างน้อย

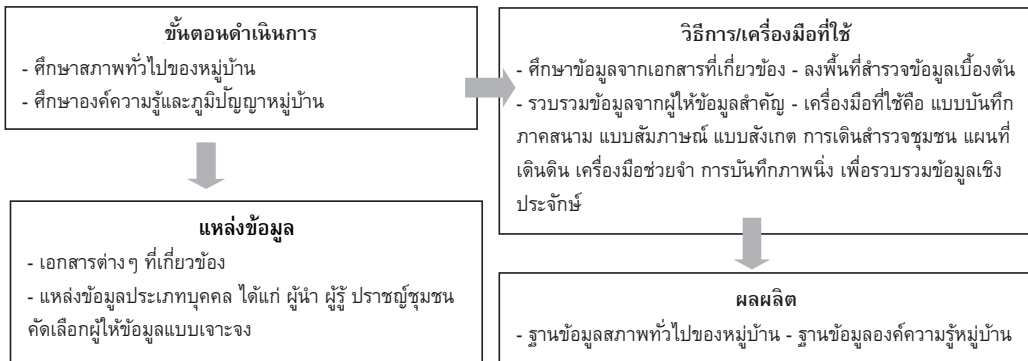
มุมมองชีวิต และการประเพณีปฏิบัติที่สืบสานต่อๆ กันมา ปัจจุบันสภาพหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปในระดับหนึ่ง อันเป็นผลจากการพัฒนาของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม มีการยอมรับกันว่า 7 หมู่บ้าน ในตำบลชะแลนั้น ทัพเยเป็นหมู่บ้านที่รักษาอัตลักษณ์ความเป็นกะเหรี่ยงไว้มากที่สุด และเป็นหนึ่งในไม่กี่หมู่บ้านของอำเภอทองผาภูมิ ที่ยังสืบสานความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไว้ค่อนข้างเด่นชัด ผ่านการประเพณีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน [4] นอกจากนี้ผลการศึกษาของวัลย์ลิกา สรรเสริฐชูโชติ [5] ได้ให้ข้อสรุปไว้ว่า วิถีการผลิตที่วางอยู่บนพื้นฐานของการผลิตเพื่อยังชีพ ภายใต้วิถีคิดแบบองค์รวมของชาวกะเหรี่ยง กล่าวคือนามโนทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องผี และจริยธรรมแบบพุทธ มาผสมผสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนในการดำเนินชีวิต และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมโดยมิได้แยกจากกัน รวมทั้งการรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในอดีต ที่ยังคงรักษาไว้อย่างมั่นคงซึ่งได้แก่ ภาษาพูด [6] คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่สื่อสารด้วยภาษากะเหรี่ยงเป็นหลัก รวมไปถึงการสวดมนต์ให้ศีลให้พรจากพระสงฆ์ที่ใช้ภาษากะเหรี่ยงเช่นกัน ทั้งยังมีสมาชิกหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง สามารถเขียนอ่านภาษากะเหรี่ยงได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ด้านการแต่งกายตามแบบฉบับชาวกะเหรี่ยง เช่น การโพกหัว การสะพายย่าม การนุ่งโสร่ง มีให้เห็นทั่วไปในหมู่บ้าน การศึกษาสภาพชุมชนและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ครั้งนี้ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยให้เข้าใจเนื้อชียะ ตลอดจนแบบแผนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกะเหรี่ยง สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาให้หมู่บ้านเกิดความเข้มแข็ง ภายใต้การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ที่สังคมยอมรับ ตลอดจนเป็นพื้นที่การศึกษาที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดกาญจนบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพชุมชนและสำรวจองค์ความรู้ของหมู่บ้านทัพเย ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงสำรวจควบคู่กัน เทคนิคการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง โดยเริ่มต้นที่ผู้นำชุมชน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 13 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 คน ชาวกะเหรี่ยงและไทยกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมานาน อายุระหว่าง 35-60 ปี จำนวน 10 คน ผู้ให้ข้อมูลบางคนไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ต้องใช้ผู้ช่วยแปล ทั้งนี้เนื่องจากเป็น การศึกษาที่มีประเด็นย่อยเกี่ยวกับชาติพันธุ์ จึงใช้เครื่องมือหลายรูปแบบเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลเชิงลึก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง กำหนดเฉพาะแนวประเด็นคำถามกว้างๆ อาศัยความยืดหยุ่นในลำดับการถาม ประกอบกับเครื่องมืออื่นๆ ได้แก่ แผนที่เดินดิน แบบบันทึกภาคสนาม แผนที่ความคิด และอุปกรณ์ถ่ายภาพ ช่วงเวลาการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2557 ถึง เดือนเมษายน 2558 ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า เพื่อยืนยันผลซึ่งกันและกัน วิเคราะห์เนื้อหา ความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงของข้อมูล เพื่อตีความข้อมูล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย นำเสนอโดยการพรรณนา ประกอบด้วยคำพูดของผู้ให้ข้อมูล รูปภาพประกอบ และการสรุปผลการวิจัย ทั้งนี้วิธีดำเนินการวิจัย ดังที่กล่าว แสดงในภาพที่ 1

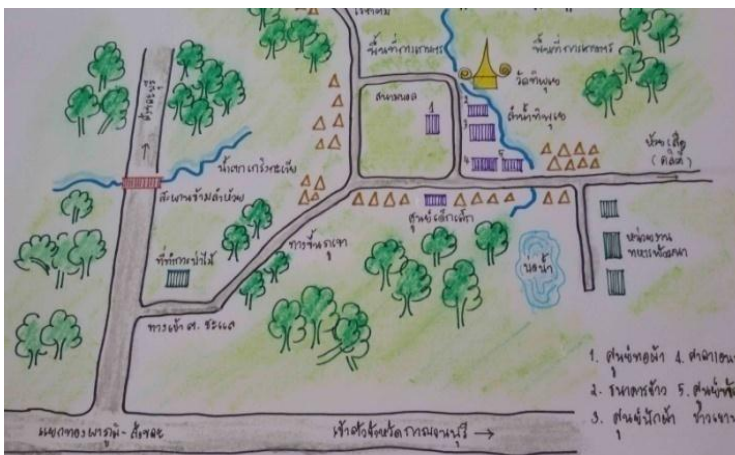

ภาพที่ 1 สรุปกรอบวิธีดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพชุมชน หมู่ 3 บ้านทิพเย ตำบลชะแล อำเภอกองคา ภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี หมู่บ้านทิพเยเป็นชุมชนชาวกระเหรี่ยงโพล่ว ตั้งอยู่กลางหุบเขาห่างจากตัวอำเภอกองคาประมาณ 36 กิโลเมตร เขาคุ้งวากหรือ (เขาไผ่บง) และคุ้งไปตานา โอบล้อมทิศตะวันออก คุ้งวาล่อง (เขาไผ่ข้าวหลาม) โอบล้อม

ทางทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือ ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ริมห้วยมีลำน้ำ 3 สายไหลผ่าน คือ ลำห้วยทิพเย ลำห้วยไร่ป่า และลำห้วยจองกวาง ในภาษากระเหรี่ยง “ทิ” แปลว่าร่องน้ำขนาดเล็ก “พู” คือน้ำที่ผุดขึ้นมาจากดิน “เย” เป็นชื่อต้นไม้ลักษณะคล้ายต้นเต้าร้าง มีขนาดสูงใหญ่ชอบขึ้นบริเวณที่ชื้นโดยเฉพาะแถบลำห้วย ทิพเยจึงแปลความหมายโดยรวมได้ว่า “ลำห้วยเล็กที่มีต้นเยขึ้น”

ภาพที่ 2 แผนที่หมู่บ้านทิพเย (ก) ความสูงของต้นเย เมื่อเทียบกับต้นมะพร้าวด้านล่างขวามือ (ข)

ที่มา: บุษบา ทองอุปการ, บันทึกเมื่อ 17 มีนาคม 2557

ตามประวัติบันทึกไว้ว่า บรรพบุรุษชาวทิพฺยเอ ตั้งรกรากอยู่ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันตกแถบ ตำบลชะแลมาหลายชั่วอายุคน ครอบครัวที่เข้ามา ตั้งรกรากในหมู่บ้านอย่างถาวรยุคแรกๆ คือ ครอบครัวของอดีตกำนันตำบลชะแล ครอบครัวหัวหน้ากลุ่มแม่บ้านทอผ้า และครอบครัวมัคทายกวัดทิพฺยเอโกวิทธาราม ทั้ง 3 ครอบครัวเป็นพี่น้องกัน [3] ดังคำบอกเล่าว่า “เมื่อก่อนมีแค่ 13 หลัง มีบ้านจองแพ่ ลุงกิวซ่า ตาตงไป ส่วนใหญ่อยู่คลิตี้² แล้วก็ย้ายเข้ามา มาทำอะไร ปลุกข้าวไร่” ต่อมาเมื่อมี 2 กลุ่มย้ายเข้ามา และมีการแต่งงานข้ามกลุ่มเกิดขึ้น ลักษณะครอบครัวในหมู่บ้านจึงมีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติเชิงซ้อนหลายชั้น

ชาวทิพฺยเอส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยงด้ายขาว³ การถือผีนับตามสายตระกูลฝ่ายหญิง บรรพบุรุษดั้งเดิมยึดมั่นประเพณีและไหว้ผีอย่างเคร่งครัดภายหลังเมื่อหันมานับถือศาสนาพุทธ กอปรกับมีคนภายนอกเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น รวมทั้งพิธีกรรมไหว้ผียุ่งยากซับซ้อน ความเชื่อเรื่องผีจึงลดลง หันมาไหว้พระและไหว้ผีด้วยข้าวและงานวันเลี้ยงผีประจำตระกูล แทนการเลี้ยงผีด้วยตัวอ้นและปลา ดังคำเล่าว่า “เดี๋ยวนี้ไม่นับถือผีแล้ว ไหว้พระ แต่พ่อแม่เรายังถือผีไหว้ผียาก ทำอะไรไม่ถูกก็ไม่จบ ทำแล้วทำเล่า” คติความเชื่อของคนในหมู่บ้านจึงผสานระหว่างคนรุ่นเก่าดั้งเดิมที่ยังถือผี กับความเชื่อทางพุทธศาสนาและจริยธรรมในการปฏิบัติตนของคนรุ่นใหม่ ทำให้มีความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมหลากหลาย เช่น ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องเสน่ห์เจ้าที่เจ้าทาง ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ การนับถือศีล การทำบุญตักบาตร เป็นต้น

ทางคมนาคมเส้นแรกที่ตัดผ่านหมู่บ้านเป็นลูกรัง สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2529 เพื่อใช้ลากซุงและขนแร่ แต่ใช้ได้เฉพาะรถขับเคลื่อนสี่ล้อและเฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น ผู้ให้ข้อมูล [3] ย้อนเล่าความหลังให้ฟังว่า “เดิมเป็นทางเกวียน จะไปห้วยเสือไม่ก็กิโโล เดินครั้งวันยังไม่ถึงเลย ต้องพักค้างทางมันชัน สัตว์ป่าก็เยอะ ที่นี้พอเขาทำถนนดินรถที่เข้ามาได้เป็นพวกรถลากซุง รถสี่ล้อที่ใช้มือหมุนลูกสูบ ถนนนี้ใช้ได้เฉพาะหน้าแล้ง หน้าฝนใช้ไม่ได้นะ...สมเด็จท่านเสด็จมาพยุปี 40 พอปี 41 เขาก็มาสร้างถนนลาดยางให้”

ในปี พ.ศ. 2534 มีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาแหลม โดยไม่ได้กันพื้นที่ชุมชนและพื้นที่ทำกินออกจากอุทยาน บ้านทิพฺยเอจึงตกที่นั่งลำบาก ทั้งด้านการปลุกข้าวไร่และการใช้ประโยชน์จากป่า ทั้งยังแปรสภาพเป็นชุมชนบุกรุกป่า เนื่องจากวิธีปลุกข้าวไร่กะเหรี่ยงถือเป็นประเด็นการมองนิเวศวัฒนธรรมที่แตกต่างกับภาครัฐ วัฒนธรรมเพาะปลูกของกะเหรี่ยงไม่ทำไร่ในพื้นที่เดิมเป็นเวลานานๆ เพราะใช้วิธีเผาไร่ ทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นเมื่อทำไร่ไปได้ระยะหนึ่งก็จะย้ายหลักแหล่งไปทำไร่บริเวณอื่นซึ่งไม่ไกลจากที่เดิมนัก “ค้าย” หรือไร่ซากจะถูกทิ้งไว้นานหลายปีจนธรรมชาติฟื้นตัวเอง ชาวกะเหรี่ยงจึงจะวนกลับมาทำไร่ใหม่บนไร่ซากเดิม [7] ก่อนการประกาศเป็นเขตอุทยานบรรพบุรุษของชาวทิพฺยเอได้เคยวนเวียนย้ายและกลับมาตั้งหมู่บ้านที่ไร่ซากเดิมซ้ำถึง 3 รอบ ก่อนตั้งถิ่นฐานเช่นปัจจุบัน [5] การปลุกข้าวไร่ของชาวทิพฺยเอ จึงถูกตีความว่าเป็นไร่เลื่อนลอยขัดกับกฎหมาย และเกิดการกระทบกระทั่งกับหน่วยงานภาครัฐมาโดยตลอด จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2540 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

² คลิตี้ ภาษากะเหรี่ยงแปลว่าเสือตัวเดียว ปัจจุบันคือ หมู่ 4 บ้านทุ่งเสือโทน ตำบลชะแล อำเภอกองคาญภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

³ กะเหรี่ยงโพล่งด้ายขาว ความเชื่อดั้งเดิมไหว้ผี กินตัวอ้น กินปลา และบูชาต้นไม้ เมื่อหันมานับถือศาสนาพุทธ บางกลุ่มเปลี่ยนมาผูกข้อมือด้วยด้ายสีเหลือง แสดงความศรัทธาในพุทธศาสนา เปลี่ยนจากไหว้ผีป่าเป็นไหว้ผีบ้าน ไหว้พระในบ้านและไม่ดื่มสุรา

เสด็จเยี่ยมราษฎรที่บ้านทิพเย และมีพระราชเสาวนีย์ให้พิจารณาหาทางช่วยเหลือ และเพื่อเป็นแนวทางดำเนินงาน ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ จัดตั้งธนาคารข้าวขึ้นในสามหมู่บ้านคือ บ้านทิ

พเย บ้านคลิตี้ และบ้านเกริงกระเวีย หมู่บ้านทิพเยจึงได้รับการยอมรับและมีการส่งเสริมพัฒนา ด้านต่างๆ อาทิ ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ด้านอาชีพ ด้านการศึกษา เป็นต้น

(ก)

(ข)

ภาพที่ 3 สภาพหมู่บ้าน: วัดทิพเยโกวิทธารามตั้งอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน (ก) ชาวทิพเย (ข)

ที่มา: บุษบา ทองอุปการ, บันทึกเมื่อ 31 ตุลาคม 2557

ปัจจุบันหมู่บ้านอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลชะแล มีเนื้อที่ประมาณ 173,017 ไร่ ทิศเหนือติดทุ่งใหญ่นเรศวร ทิศใต้ติดป่าสงวน ทิศตะวันออกติดบ้านทุ่งนางครวญ และทิศตะวันตกติดบ้านเกริงกระเวีย จากแยกทองผาภูมิใช้เส้นทางหลวงสาย 323 สังขละบุรี ถึงบ้านเกริงกระเวียเลี้ยวขวาเข้าถนนลาดยางสายเกริงกระเวีย-ห้วยเสือ ถนนดังกล่าวนี้สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2545 เพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังทุ่งใหญ่นเรศวร [8] ทางขึ้นบางช่วงเป็นภูเขาชันและหักศอก ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร จึงถึงหมู่บ้านหน่วยงานภาครัฐในหมู่บ้านมีจำนวน 5 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่พัฒนาสังคมและสวัสดิการบนพื้นที่สูงเขต 3 อำเภอทองผาภูมิ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง สำนักงานองค์การบริหาร

ส่วนตำบลชะแล และชุดประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ชาวทิพเยดั้งเดิมไม่ได้เรียนหนังสือ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2551 ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา ได้จัดสร้างโรงเรียนชั่วคราวขึ้นในหมู่บ้านมีสามและเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยงานทำหน้าที่สอนหนังสือ ปัจจุบันมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง และครู กศน. ประจำหมู่บ้าน 1 คน ชาวชนส่วนใหญ่เรียนระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนเกริงกระเวีย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนบ้านห้วยเสือ ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 4 กิโลเมตร และ 20 กิโลเมตร ตามลำดับ ภาษาหลักที่ใช้ในหมู่บ้านคือภาษากะเหรี่ยงและภาษาไทยภาคกลาง ผู้สูงอายุมีทั้งพูดภาษาไทยได้และไม่ได้ ส่วนใหญ่อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ เด็กและเยาวชนใช้ภาษากะเหรี่ยงปนกับภาษาไทยกลาง หากพิจารณาลักษณะประชากร

ตามการสืบเชื้อสายชาวไทยกะเหรี่ยง พบอัตลักษณ์นามสกุล แสดงให้เห็นที่มาและแหล่งที่อยู่อาศัยเดิม โดยเมื่อไปขอนามสกุลจากอำเภอทองผาภูมิ หรือ อำเภอสังขละบุรี จะได้นามสกุลขึ้นต้นว่าทองผาหรือสังขละ แล้วให้แต่ละครอบครัวกำหนดคำนำหน้าหรือต่อท้ายกันเอง เพื่อให้รู้ว่า มีเชื้อสายมาจากพื้นที่ใด [4] ดังคำบอกเล่า “นามสกุลเพิ่งมีกันไม่นานมานี้เอง อย่างเกรียงแสนภู พ่อของก้านันชัชวาลย์ เป็นต้นตระกูลเดิมก้านันเองก็ไม่มีนามสกุล เกรียงแสนภู ไทรสังขคีรี ทองผาไนไล สามนามสกุลนี้เขาพี่น้องกัน เป็นพวกแรกๆ ที่มาอยู่ คนที่นี้นามสกุลมักจะขึ้นด้วยทองผา”

ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานยังไม่ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน มีถนนลาดยางและคอนกรีตผ่าน 1 สาย ถนนย่อยในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นลูกรัง ระบบน้ำใช้ประปาภูเขา มีไฟฟ้าใช้แต่ไม่ครบทุกครัวเรือน ด้านสาธารณสุข นิยมใช้สมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นโรคพื้นฐานควบคู่ไปกับยาแผนปัจจุบัน แต่ถ้ามีอาการหนักต้องเดินทางไปรักษาที่สถานีอนามัยเกรียงกระเวีย หรือโรงพยาบาลทองผาภูมิ

ด้านการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ยังคงทำไร่เป็นหลัก ที่ดินทำกินตั้งอยู่บนที่ราบ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติไหลผ่านที่ทำกิน อาทิ ห้วยแห้ง ห้วยโปตาน่า ห้วยแม่กลองไผ่ ห้วยทียาหล่ง ห้วยแห้งจะซัว เป็นต้น การทำไร่นิยมปลูกพืชหลักสามชนิด ได้แก่ ข้าวไร่ปลูกไว้เพื่อบริโภคในครอบครัว ปลูกปลูกไว้เพื่อบริโภคและขาย และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ปลูกเพื่อขาย บางครอบครัวทำสวนผลไม้ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ขุดบ่อเลี้ยงปลา โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และจากองค์การบริหารส่วนตำบลชะแล รวมทั้งการปลูกพืชดั้งเดิม เช่น ต้นหมาก โดยมีผู้มารับซื้อหมากสดถึงบ้าน ดังคำเล่าว่า “เขามาซื้อถึงบ้าน ขายทั้งลูกแบบนี้ (ลูกหมากสด) โลละ 3 บาท หมากแห้งก็ทำไว้บ้างเหมือนกัน แต่เขาชอบซื้อสดมากกว่า” นอกจากนี้ยังมี

อาชีพเสริมด้วยการหาของป่า เช่น การตีผึ้ง การเก็บหน่อไม้ ผักป่าต่างๆ เช่น สะตอป่า ลูกเนียง และเห็ดตามฤดูกาล

ด้านศาสนาและความเชื่อ ชาวทิพเยนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ภายในหมู่บ้านมีวัดทิพเยโกวิทยาราม เป็นศูนย์กลางชุมชน เนื่องจากสมาชิกเกือบทั้งหมู่บ้านมีความเกี่ยวพันเชิงเครือญาติกับหลวงปู่ (เจ้าอาวาสวัด) ปัจจุบันผู้นำที่มีบทบาทด้านศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรมของหมู่บ้านคือมัดทายก บุตรชายของหลวงปู่ ด้วยสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมหลายอย่างคลายความเคร่งครัด เช่น การถือผี พิธีกินผีต้องให้ลูกหลานญาติพี่น้องทั้งหมด มานอนอยู่รวมกันในบ้านเพื่อทำพิธีอย่างพร้อมเพรียงเป็นเวลา 3 วัน หากมีเหตุขัดข้องที่ไม่สามารถทำพิธีได้อย่างราบรื่น ต้องเริ่มต้นพิธีใหม่ทั้งหมด ซึ่งก่อให้เกิดความยากลำบากและไม่สะดวกแก่ลูกหลานที่แต่งงานแยกครอบครัวไปอยู่ที่อื่น หรือมีภาระหน้าที่การงานประจำ ปัจจุบันยังเหลืออยู่เพียงสองครอบครัวที่ยังนับถือผีและสืบทอดพิธีกรรมดั้งเดิมไว้อย่างเคร่งครัด คือ ครอบครัวนางแสงละหนี่ (ไม่มีนามสกุล) และครอบครัวทองผาไนไล

ตารางที่ 1 ประเพณีและพิธีกรรมในรอบปีของหมู่บ้านทิพเย

เดือน	กิจกรรม	ความเชื่อ
มกราคม	-	-
กุมภาพันธ์	กวนข้าวยาหุ	เป็นการสะเดาะเคราะห์และเลี้ยงผีบรรพบุรุษ
มีนาคม	ขอขมาต้นไม้และผู้เฒ่าผู้แก่	เป็นการตัดไม้ไผ่ไปค้ำต้นไม้ใหญ่ให้อยู่นาน
เมษายน	ปีใหม่	ก่อเจดีย์ทราย ค้ำดันโพธิ์ต้นไทร
พฤษภาคม	-	-
มิถุนายน	-	-
กรกฎาคม	ขอขมาแม่น้ำ	เป็นการไถ่โทษและขอให้มีผลผลิตทางการเกษตรดี
สิงหาคม	การผูกข้อมือ	เป็นการเรียกขวัญเรียกวิญญาณให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวไม่ไปไหน
กันยายน	-	-
ตุลาคม	เจดีย์เทียนขี้ผึ้ง	เป็นการต่อชีวิตให้สูงขึ้นไปยังปีหน้า
พฤศจิกายน	ตีข้าว นวดข้าว สู้ขวัญข้าว	การขอขมาข้าวก่อนเก็บเกี่ยว
ธันวาคม	-	-

ที่มา: แผนยุทธศาสตร์ องค์การบริหารส่วนตำบลชะแล (2556)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หมู่บ้านทิพเยดั้งเดิมเป็นชุมชนปิด สภาพสังคมรูปแบบเครือญาติเชิงซ้อน ประกอบการเกษตรเพื่อยังชีพเป็นหลัก องค์ความรู้ต่างๆ เช่น ด้านการเกษตร การรักษาโรค ตลอดจนความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในการดำเนินชีวิต เป็นความรู้ ความคิด ความสามารถ ซึ่งได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้จากการปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมพัฒนาสืบสานกันมาจนเป็นความคิดแบบองค์รวมประกอบด้วยโลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องผี และการนับถือพุทธศาสนา และเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในหมู่บ้านมาอย่างยาวนาน หลังปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาพัฒนาหมู่บ้านด้านต่างๆ อาทิ ด้านสาธารณสุข ปลอดภัย ด้านการศึกษา สถานะความเป็นพลเมืองไทยของชาวทิพเย ถูกยกระดับชัดเจนขึ้นโดยพิจารณาได้จากการมีนามสกุลของหลายครอบครัว

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมนี้ อัตลักษณ์และองค์ความรู้แบบกะเหรี่ยงที่ยังปรากฏให้เห็นในหมู่บ้านอย่างเด่นชัด ได้แก่ การใช้ภาษากะเหรี่ยง และการแต่งกาย ขณะเดียวกันความเชื่อบางประการที่เป็นคุณค่าดั้งเดิมและมีความยุ่งยากซับซ้อน เช่น การถือผีหรือการกินผีลดความสำคัญลง เนื่องจากไม่สอดคล้องกับชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม

2. เจาะชียะ: โลกทัศน์ มุมมองชีวิต และวิถีปฏิบัติ

การศึกษาเจาะชียะหรือองค์ความรู้ของชุมชนทิพเย กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นการศึกษา มุมมองการใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้องและให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โลกทัศน์และรูปแบบการใช้ชีวิตนั้น ดำรงต่อเนื่องเปลี่ยนผ่านวันเวลาจากบรรพชนมาจนถึงลูกหลานในยุคปัจจุบันผ่านการประพฤติปฏิบัติที่ยังสามารถพบเห็นและปฏิบัติกันในหลายครอบครัว 6 ด้าน ดังนี้

องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
การอยู่ร่วมกับป่าของบรรพบุรุษชาวทิพเยสะท้อนให้เห็นความผูกพันอย่างแนบแน่นของคนกับธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติตามจำเป็น และการให้ความเคารพต่อธรรมชาติผ่านวิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรม สะท้อนนัยยะความรู้ในการจัดการทรัพยากรอย่างน่าสนใจ ดังตัวอย่างเช่น “วะเปลียง” พิธีไหว้ผีบรรพบุรุษหรือไหว้ผีกินตัวอัน ณ ต้นไม้ประจำครอบครัวถือเป็นการขอขมาต้นไม้และขอบคุณเจ้าป่าเจ้าเขาที่ปกป้องดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข พิธีนี้จัดขึ้นปีละครั้งประมาณเดือน 3 และเดือน 4 (กุมภาพันธ์-มีนาคม) เฉพาะในวันข้างขึ้น ลูกหลานที่อยู่ต่างถิ่นจะกลับมารวมญาติเพื่อร่วมพิธี ความเชื่อนี้เป็นสิ่งยึดถือสืบเนื่องต่อกันมา ทำให้ชาวทิพเยรวมทั้งชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านใกล้เคียงไม่ตัดต้นไม้ใหญ่ในป่า เพราะเชื่อว่าเป็นต้นไม้ประจำตระกูลของพี่น้องชาวกะเหรี่ยงด้วยกันหรือประเพณี “ปาเดปอ” ที่นารกและสายสะตือเด็กแรกเกิดใส่กระบอกไม้ไผ่ ปิดฝาด้วยผ้าฝักรหรือผูกไว้กับต้นไม้และห้ามตัดต้นไม้ที่นั่นตลอดไป

เพราะเชื่อว่าขวัญของทารกอาศัยอยู่⁴ ตัวอย่างข้างต้นนี้ นอกจากเป็นนัยยะการจัดการธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ ยังกล่าวได้ว่าเป็นกุศโลบายหนึ่งของการสานสายสัมพันธ์เชิงเครือญาติเข้าด้วยกัน ยังผลให้เกิดความผูกพันและเกื้อกูลกันในหมู่ญาติมิตร นอกจากนี้บางความเชื่อยังเอื้อต่อระบบความสมบูรณ์ของนิเวศป่า เช่น การไม่โค่นไม้ใหญ่ อาทิ โพธิ์ ไทร ขานาง หว้า ฯลฯ ด้วยเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ ไม่ใหญ่เหล่านี้นี้เป็นประโยชน์ให้นกกาสัตว์ป่าได้พึ่งพิง การไม่ตัดไม้ริมลำธารและลูกไม้ (ไม้เล็ก) เป็นเสมือนวิถีอนุรักษ์ต้นไม้ให้เติบโตขึ้นทดแทนกัน การไม่เลือกพื้นที่ทำไร่บริเวณ “ทิศองปู่” หรือพื้นที่ตาน้ำหรือน้ำผุด ด้วยเชื่อว่ามีเจ้าที่แรงทำให้เจ็บป่วยได้ ในทางนิเวศน์บริเวณดังกล่าวคือแหล่งต้นน้ำลำธาร เอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพของสัตว์ป่านั้นเอง ความเชื่อเหล่านี้เป็นมโนทัศน์ที่อยู่ นอกเหนือเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ ขณะเดียวกันก็เป็นความรู้และวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่อย่างสมดุล

(ก)

(ข)

ภาพที่ 4 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน การเดินสำรวจป่ารอบหมู่บ้าน (ก) ลำห้วยทิพเย (ข)

ที่มา: บุษบา ทองอุปการ, บันทึกเมื่อ 17 มีนาคม 2557

⁴โลกทัศน์ของกะเหรี่ยงนั้น ต้นไม้และมนุษย์เป็นสิ่งผูกพันกันตั้งแต่เกิด ต้นไม้ถือเป็นสิ่งดูแลขวัญและจิตวิญญาณ เชื่อกันว่าขวัญและวิญญาณของเด็กจะอยู่กับต้นไม้ที่นารกไปผูกไว้ จึงห้ามไม่ให้ตัดหรือทำลายต้นไม้อย่างเด็ดขาด เพราะเป็นการทำลายผู้ดูแลขวัญเด็ก ทำให้เด็กเกิดการเจ็บป่วยและประสบเคราะห์ได้ และเรียกต้นไม้ต้นนั้นว่า “เดปอหู่” หรือต้นสายรก

องค์ความรู้ในการผลิตเพื่อยังชีพ
ภายใต้รากฐานปรัชญาการยังชีพเพื่อความพอดีของชาวทิพุนั้น รวมความรู้เกี่ยวกับป่า ภูมิอากาศ พืช สัตว์ และสิ่งคุ้มครองธรรมชาติเข้าด้วยกัน เช่น ความเชื่อเรื่อง “ช่งทะรี” การเลือกพื้นที่ทำกิน และเพาะปลูกข้าวไร่ ต้องทำพิธีบวงสรวงช่งทะรี สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองแผ่นดินก่อนทุกครั้ง เพื่อบอกกล่าวขออนุญาตและดูแลบอเหตุหรือความเชื่อเรื่อง “พิญโย” “พิ” ภาษากะเหรี่ยงแปลว่ายาย เชื่อกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองข้าว ด้วยเชื่อว่าข้าวมีชีวิตจิตใจมีขวัญเช่นเดียวกับคน และมีพิญโยคอยคุ้มครองดูแลหลังเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วเสร็จ ก่อนนำข้าวขึ้นยุ้งจึงต้องจัดพิธีขอบคุณพิญโย อุทิศส่วนกุศลแก่สัตว์และพืชที่ตายไประหว่างการทำไร่ ทั้งยังเป็นการทำบุญถวายข้าวใหม่แด่พระสงฆ์ เจ้าของไร่จะจัดสำหรับอาหารและดอกไม้ใส่ในตะกร้าเลี้ยงพิญโยบนยุ้งข้าวที่ยังไม่มุงหลังคาเพื่อให้พิญโยได้โยยบินกลับคืนสู่สวรรค์ พร้อมอธิษฐานให้พิญโยกลับมาคุ้มครองไร่ข้าวและผืนนาในปีการผลิตต่อไป [9] ดังตัวอย่างคำเล่าว่า “พอได้ข้าวใหม่มา เราต้องไหว้พิญโยก่อน เอาดอกไม้ แกงปลา แกงกุ้ง หัวเผือก หุงข้าวใหม่ที่ได้มา ไหว้ขอบคุณพิญโย ขวนญาติพี่น้องกินข้าวกินปลากันในยุ้ง แล้วเอาข้าวใหม่ไปถวายวัด แจกคนแก่ในหมู่บ้าน ที่เหลือก็เก็บเข้ายุ้ง”

“เนื้อชียะ หม่ององชะ” หรือ ความรู้ในการทำไร่ สะท้อนความรอบรู้ในการปลูก “เขอะ” หรือข้าวไร่ที่มีลักษณะเฉพาะตัวรูปแบบการทำไร่หมุนเวียน (Field Rotation) เป็นระบบความรู้ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่รวมความรู้ระบบการผลิตหลากหลายเข้าด้วยกันเชื่อมโยงสรรพสิ่งเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสมดุล ชาวกะเหรี่ยงมีความภาคภูมิใจในการปลูกข้าวเลี้ยงชีพตน [10] ดังตัวอย่างคำสอนว่า “อย่ากินข้าวให้อร่อยก็ต้องทำไร่ให้เก่ง อยู่บ้านขอเพียง

มีข้าวพอกิน เก็บผักหญ้ามากมายรอบบ้านเท่านั้นก็มีความสุขแล้ว ทุกข์ของคนกะเหรี่ยงคือไม่มีข้าวกิน ถ้าอยากจะมีความสุขก็ต้องปลูกข้าวให้เก่ง จะได้ไม่ต้องไปขอเขา”

นอกจากข้าวมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนกะเหรี่ยงยังมีพืชผักต่างๆ ที่ปลูกไว้ หรือปล่อยให้เจริญตามธรรมชาติ โดยปลูกรวมกันทั้งหมดไว้ในไร่ข้าว การสืบทอดความรู้มักเป็นผู้หญิงเพราะเป็นผู้วางแผนระบบเพาะปลูก เพื่อให้พืชแต่ละชนิดเติบโตในดินที่เหมาะสมและครัวเรือนมีอาหารไว้กินตลอดทั้งปี เช่น พืชเถาปลูกริมคันไม้ในไร่เพื่อสะดวกต่อการเก็บเกี่ยว พืชไร่เช่นอ้อยปลูกใกล้น้ำ บางชนิดงอกงามดีในดินที่มีขี้เถ้ามาก เช่น พริกกะเหรี่ยง มะเขือ ยาสูบ เผือก ต้องปลูกใกล้ตอหรือเศษไม้ที่ถูกเผา บางชนิดปลูกรวมไปกับข้าว เช่น ถั่ว แดงเปรี้ยว เป็นต้นฤดูกาลเพาะปลูกเริ่มขึ้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์ด้วยการถางที่เพื่อ “โหล่โก” หรือตากไร่ ทั้งเศษไม้ใบหญ้าที่ตัดไว้ให้แห้ง ช่วงแดดแรงในเดือนมีนาคม จะทำการเผาไร่ครั้งแรก เดือนพฤษภาคมครอบครัวร่วมกันทำ “วูชะ” หรือการรื้อไร่เผาไหม้อีกครั้งเพื่อทำลายวัชพืชที่ขึ้นมาใหม่ การเผาไร่ที่ดีทำให้ดินมีความสมบูรณ์จากเถ้าถ่านของไม้ที่ถูกเผาเมื่อฝนมาในเดือนมิถุนายนจึงเริ่มเพาะปลูก [5, 7] วิธีปลูกข้าวไร่ใช้การหยอดเมล็ด โดยใช้ไม้ไผ่ยาวสวมเสียมเล็กๆ เดินไปตามแนวก้นที่ที่กำหนดไว้ปลูกข้าว ใช้เสียมขุดดินเป็นหลุมแล้วหยอดเมล็ดข้าวเปลือกลงในหลุมแต่ละหลุม ใช้ไม้ไผ่ยาวปลายด้านหนึ่งจับเป็นแฉกเล็กๆ กวาดเกลี่ยดินที่อยู่รอบๆ ปิดปากหลุม เพื่อให้ข้าวเปลือกที่โรยลงไปงอกเป็นต้นข้าวต่อไป ผู้ให้ข้อมูล [9] นำข้าวเปลือกที่เก็บไว้ในบ้านมาให้ดู ตามด้วยข้าวสารในถังใบย่อม ข้าวเปลือกเมล็ดป้อมสั้นมีสีน้ำตาลปนส้มแดง ส่วนข้าวสารมีสีขาวปนสีน้ำตาลจางๆ พร้อมอธิบายข้าวที่เร่ถือในมือด้วยท่าที่ภูมิใจ “นี่พันธุ์บือฟังอัว เม็ดอวบๆ เหนียวๆ ปลูก 5-6 เดือนก็เกี่ยวได้ เราปลูกอยู่ 2 ไร่ ไว้กิน

ไม่ขาย ข้าวเราปลอดสารทั้งหมด ไม่ใช่ปุ๋ยใช้ยา
ปีไหนได้ข้าว น้อยก็เก็บไว้ทำพันธุ์
ไปยืมข้าวที่ธนาคารข้าว⁵ กิน”

วิธีปลูกข้าวไร่ข้างต้น มีหลายประการที่ชาว
ทิพเยี่ยงคงปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน เช่น การปลูกข้าว
ตามฤดูกาล การปลูกเฉพาะพันธุ์ข้าวพื้นเมือง
ดั้งเดิม วิธีปลูกข้าวแบบหยอดหลุม การปลูก
พืชหลายชนิดรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เป็นต้น
ขณะเดียวกันกฎหมายอนุรักษ์ป่า มีผลให้
พื้นที่ทำไร่ข้าวถูกจำกัดลงเหลือเพียงไม่กี่แปลง
ซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบและนิเวศวัฒนธรรม
ดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง นอกจากนี้กระแส
การปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น มันสำปะหลัง
ยางพารา ข้าวโพด และปาล์ม เริ่มเข้าสู่หมู่บ้าน
โดยมีนายทุนจากภายนอกเป็นผู้ลงทุน
การปลูกข้าวไร่จึงลดลงมาก เป็นการปลูกเพื่อ
พออยู่พอกินในครัวเรือนเท่านั้น

**องค์ความรู้ในการดำรงความมั่นคง
ทางอาหาร** ความรู้ในการจัดการต่อธรรมชาติ
ด้วยความเคารพที่เกื้อกูลผืนป่า ยังได้นำไปสู่
การสร้าง ความมั่นคงทางอาหารให้กับหมู่บ้าน
ความสมบูรณ์ของ “เมละ” หรือผืนป่า
มีผลให้หมู่บ้านมีอาหารการกินตลอดทั้งปี ทั้งจาก
การหาในป่า การปลูก ตลอดจนพืชพื้นถิ่นซึ่งขึ้น
ตามธรรมชาติในแต่ละฤดูกาล ทำให้บ้านทิพเย
มีอาหารในชีวิตประจำวันหลากหลาย
ความสามารถในการเข้าถึงอาหารสะท้อนนัย
ความมั่นคงทางอาหารของหมู่บ้าน ถูกเล่าอย่าง
สนุกสนาน [9] ดังตัวอย่างว่า “สัตว์ป่าเมื่อก่อน
ชุมมาก หมูป่า เก้ง กวาง ค่าง เม่น ลิง เสี่ยงผา
หมิวควาย ช้างป่า ขาดแต่สิงโตกับแรดเท่านั้นแหละ
ที่ไม่มี...กระสุนเอาพวกมันเนื้ออ่อนอย่างเพกา

ก็ได้ เมาทำเป็นดินผสมกับดินปะสิวกกับกำมะถัน
ใส่พริกแห้งไป 3 เม็ด ให้คนท้องดำ 7 ที่ เอาเคล็ด
แล้วค่อยดำๆ อัดๆ เป็นกระสุน...ช่วงเกี่ยวข้าว
บั้งมันทำรังอยู่ในดิน ดูงายจะชักโยบางๆ ปิดปาก
รูไว้ ก็เอาหญ้าแห้ง แหะเอาไข่ ไข่มันขาวๆ
ขนาดเท่าไข่ไก่ มีใยหุ้มเหนียวๆ ไข่จะ
ติดขึ้นมากับหญ้า เอาไปเผาหรือกินสดก็ได้
ถ้าได้ตัวบั้งก็เอาไปเผากิน ลูกกุ้งลูกปลาไม่ต้อง
ซื้อ ไปหาตามริมห้วย กล้วยาคลุม ๆ อยู่ ก็ถลอก
มันช่อนๆ อยู่ใต้หญ้า...บุเบลอไผ่ (ดอกดิน)
มันจะขึ้นหลังไฟป่ามอด แล้วมีฝนลงหน่อยๆ
อยู่บนเนินนูน มองขึ้นไปตอนเย็นๆ ดอกขาวโพลน
ไปหมด ใครอยากกินก็ไปเก็บเอา”

ความเชื่อของกะเหรี่ยงโพล่งดั้งเดิมไม่เลี่ยน
สัตว์เพื่อนำมากินเป็นอาหาร การล่าหรือหาสัตว์
จากป่าจึงเป็นวิถีถือปฏิบัติในการหาเนื้อสัตว์มา
ประกอบอาหารการกินในครัวเรือน และมีหลัก
ปฏิบัติต่อๆ กันมาคือเมื่อได้เนื้อสัตว์มาเป็นอาหาร
แล้วแม้เจอสัตว์อีกก็จะไม่ล่า รวมทั้งเนื้อสัตว์ที่
ได้มาไม่เก็บไว้กินคนเดียว ต้องแบ่งปันกันในหมู่
เครือญาติ และงดเว้นการล่าสัตว์หายากต่างๆ
เพื่อคงความสมบูรณ์ของผืนป่า สมาชิกกลุ่มทอผ้า
กะเหรี่ยง [9] เล่าถึงสิ่งที่เธอและครอบครัวยึดถือ
ปฏิบัติมาโดยตลอดว่า “พวกสัตว์ที่เราหาเฉพาะ
กินเท่านั้น หาได้ก็แบ่งในหมู่ญาติ ไม่มีนะ ล่ามา
ขาย มาอะไรอย่างนั้น พวกหายาก นกเงือก ชะนี
ก็ไม่เอา เอาแต่สัตว์เล็กๆ เป็นอาหาร”

⁵วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2540 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จเยี่ยมเยียนหมู่บ้านทิพเย
และทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งแสนบาท เพื่อจัดสร้างธนาคารข้าวและจัดซื้อข้าว ธนาคารข้าวสร้าง
อยู่ใจกลางหมู่บ้านในพื้นที่บริเวณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านทิพเย ปีไหนที่ผลผลิตไม่ดี สมาชิกหมู่บ้าน
สามารถยืมข้าวจากธนาคารข้าวมาบริโภค และคืนข้าวเปลือกให้กับธนาคารข้าวในปีถัดไป โดยไม่ต้องคืนพันธุ์ข้าวพื้นเมือง
แต่คืนพันธุ์ข้าวทั่วไป เช่น หอมปทุม

(ก)

(ข)

(ค)

ภาพที่ 5: พืชอาหารท้องถิ่น: บวบโลโว (ก) น้ำพริกแดงเปรี้ยว (ข) มะตูมป่า (ค)

ที่มา: บุษบา ทองอุปการ, บันทึกเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2557 และ 5 เมษายน 2558

ป่าไผ่รอบหมู่บ้านคืออีกหนึ่งต้นทุนความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญ หน่อไม้จากป่าถูกนำไปปรุงอาหารหลายประเภท ง่ายสุดคือต้มกินกับน้ำพริกแดงเปรี้ยว แกงเผ็ดกับไก่ หมูสับหน่อไม้ หรือแม้แต่การนำไปทำขนมหน่อไม้ กระทั่งหน่อไม้พลั่วที่รสชาติเผื่อนไม่นิยมกิน ก็ถูกนำไปแปรรูปเป็นหน่อไม้ดอง ทั้งหมดล้วนเป็นความรู้ในการพิทักษ์อาหารที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา การใช้ประโยชน์มากมายจากไผ่ ทำให้คนในหมู่บ้านลงความเห็นว่าป่าไผ่เป็นป่าชุมชน ไม่ใช่ป่าของใครคนใดคนหนึ่ง จึงกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์จากป่าไผ่ร่วมกัน เพื่อดูแลรักษาให้คงอยู่สู่ลูกหลาน “ป่าไผ่นี้ใครก็เข้าไปเก็บของป่ามากินมาใช้ได้ แต่ต้องช่วยกันดูแลหน่อไม้ถ้าเล็กไม่ขูด ปล่อยให้มันโต หน่อใหญ่ไปก็ไม่ขูด ปล่อยให้มันโตเหมือนกัน วันหนึ่งบ้านนี้ให้ขูดได้ได้แค่ 3 หน่อ เราตกลงกันแบบนี้” ความเชื่อและหลักปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมาตลอดจนการสร้างกฎเกณฑ์ใหม่โดยมติของคนในหมู่บ้าน ที่เห็นความสำคัญในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่ตนเองเป็นผู้ใช้ผู้บริโภคนี้ เป็นทั้งองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ทำให้

ความมั่นคงทางอาหารของหมู่บ้านในปัจจุบันมีการธำรงความมั่นคงในระดับหนึ่ง

องค์ความรู้ด้านหัตถกรรม ผู้หญิงที่พุ่มแพบทุกครอบครัวมีความรู้ด้านการทอผ้า เครื่องมือที่ใช้ทอคือ

กี่เอวหรือมัดเอว “เรอว” หรือย้อม ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของชาวกะเหรี่ยง การสพายย้อมจัดเป็นสิ่งที่คู่กายของผู้หญิงชาย ย้อมแดงมีสีฉูดฉาด ลวดลายสวยงาม ไว้ใส่ของใช้ส่วนตัวเมื่อออกจากบ้าน นิยมทอแบบ “โซ่ลิง” หรือจก-ลาย ย้อมขาว น้ำเงินแดงหรือสีอื่นๆ ลวดลายไม่ยากเท่าย้อมแดง มีไว้ใส่ห่อหมาก ห่อยา และของใช้ทั่วไป “โซ่คู่เกี” หรือเสื้อลายไหล เป็นเสื้อทอด้วยยาวสีขาวปักลาย “กิ้งจูง” สีสดใสจากหัวไหลยาวลงมาถึงแขน เป็นอีกหนึ่งสีสันความสวยงามของผ้าทอลายกะเหรี่ยง และยังเป็นเครื่องหมายบ่งบอกว่าผู้หญิงที่สวมใส่นั้นยังไม่แต่งงาน หากแต่งงานแล้วผู้หญิงกะเหรี่ยงจะสวมใส่แบบสองชั้นคือ “หนึ่ง” หรือผ้านุ่งที่นิยมทอ “โซ่ฮัง” หรือ ยก-ลาย คู่กับ “โซ่จื่อ” หรือเสื้อลายพื้นแดง สำหรับผู้ชายมีชุดแบบเดียว คือ สีขาวยาวถักลายทั้งตัวสีแดง ลวดลายมีมากกว่าและทำยากกว่าของผู้หญิง ปัจจุบัน

จะเห็นการแต่งกายแบบดั้งเดิมนี้ เฉพาะเมื่อชุมชนจัดงานประเพณีต่างๆ เท่านั้น ผ้าทอบ้านที่พวยยังมีลักษณะพิเศษ แตกต่างจนเป็นอัตลักษณ์เด่นของหมู่บ้าน ที่ผู้เล่า [9] เล่าอย่างภูมิใจแกมขันว่า “เราใช้ขนเม่นจกลาย ไม่เหมือนที่อื่น ไปเอาจากในป่า ได้มาฟรีๆ .. รวมทั้งสีย้อมผ้า ที่ยังใช้

วัตถุดิบธรรมชาติเป็นหลัก เช่น สีแดง ใช้ “ไผ่เล” (แก่นฝาง) สีเขียวใช้ “ไผ่แลนดู” (เปลือกต้นเพกา) และสีเหลืองใช้ “เสยอ” (ขมิ้น) ทั้งหมดสามารถเดินเข้าไปในป่าใกล้ๆ หมู่บ้าน และเก็บหาได้ตามชอบใจ

(ก)

(ข)

ภาพที่ 6 ผ้าทอกะเหรี่ยง: การทอผ้าด้วยกี่เอว (ก) ขนเม่นใช้จก-ลาย (ข)

ที่มา: บุษบา ทองอุปการ, บันทึกเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2557

ขณะที่ผู้หญิงมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการทอผ้า ผู้ชายชาวทิพุกะก็มีทักษะฝีมือด้านจักสานอย่างมากเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ไม้ซางหรือไผ่ทอแล้วสานสีเขียวนวลเนื้ออ่อนแต่เหนียว จักตอกเป็นเส้นเล็กๆ ได้ดี นิยมนำมาจักสานเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น “ซอซี” กรงขังแยกไก่ ช่วงบนของซอซีสานห่างๆ เพื่อเป็นช่องลม ช่วงล่างสานมิดชิดกันการคุ้ยจิกของไก่ตัวอื่นที่อยู่ด้านนอก พื้นด้านในรองด้วยแผ่นไม้ไผ่กันลูกไก่ตก การสานซอซีขนาดเล็กๆ ไว้ดูเล่นหรือให้ลูกหลานเล่นถือเป็นเรื่องต้องห้าม เพราะจะสานให้คนตายเท่านั้น โดยเชื่อว่าจะทำให้ผู้ตายมีสัตว์เลี้ยงในสวรรค์ และแทบทุกหลังคาเรือนจะพบเห็น “โหนด”

หรือตะกร้า ใช้ส่พายใส่สิ่งของไปไร่ “กาละบ๊ะ” ไว้ใช้พัดเศษฟางและข้าวเปลือกที่สับออกหลังนวดข้าวเสร็จ กาละบ๊ะมีข้อห้ามเช่นกันคือห้ามนำมาใช้ตีคนหรือสัตว์ เพราะเชื่อว่าจะทำให้ข้าวเสียขวัญได้ แม้ปัจจุบันมีพลาสติกหรือเครื่องใช้รูปแบบอื่นมาทดแทนเครื่องใช้จักสาน แต่ชาวกะเหรี่ยงสูงวัยในชุมชนยังนิยมจักสานเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ จากไผ่ อันเป็นวิถีดั้งเดิมของการอยู่ร่วมกับป่า เช่น ผู้ให้ข้อมูล [9] เล่าเรื่องพ่อเธอให้ฟังว่า “คนแก่ๆ เขายังสานกันอยู่ อยากได้ของใช้อะไรก็เข้าไปตัดไผ่มาสาน วันสองวันก็เสร็จ พ่อเรานี้ก็เพิ่งไปมาเมื่อเช้าเข้าไปตัดไผ่ เอามาสานเป็นปลอกมีด สานวันเดียวก็เสร็จ”

ภาพที่ 7 งานจักสาน ซอซี:กรงขังไก่ (ก) ปลอกใส่มีด (ข) ไห: ตระกร้าใส่ของ (ค)

ที่มา: บุษบา ทองอุปการ, บันทึกเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2557 และ 5 เมษายน 2558

จากการสังเกตพบว่า ความรู้การทอผ้านั้น มีการสืบสานเห็นได้ชัด เด็กผู้หญิงในหมู่บ้านหลายคนทอผ้าใช้เอง รวมทั้งมีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองกะเหรี่ยง สอนให้กับผู้สนใจ ต่างจากในอดีตที่ถ่ายทอดเฉพาะลูกหลาน ดังตัวอย่างคำเล่าว่า “เมื่อก่อนเราสอนกันเฉพาะในครอบครัว สอนให้กับญาติๆ แต่เดี๋ยวนี้ใครอยากเรียนทอผ้าแบบกะเหรี่ยงก็ได้ เราสอนให้” ด้านการจักสานสังเกตพบว่า ผู้ให้คุณค่ากับงานฝีมือนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงสูงวัย ดังเช่น มงคลชัย [11] หนึ่งในไม่กี่คนที่มียุทธศาสตร์การจักสานชิ้นงานขนาดเล็กได้อย่างสวยงามประณีตเล่าเป็นภาษากะเหรี่ยง ประมวลใจความได้ว่า “เมื่อก่อนใช้ไม้ไผ่สานไห ไห (กระบุง) เอาไว้ใส่ผัก ต้อง (กระบุงเล็ก) ใส่ข้าวสารทำกุย (เข้มเย็บ) เราก็อำเอง เอาเหล็กมาใช้ตะไบฝน ทำขนาดตามที่เรต้องการ โดซาซ่า (มีดจักตอก) ก็ปรับเอา ทำเอง หาขนาดที่ใช้เหมาะมือ เครื่องมือนี้ไม่มีขาย ดูๆ เขาแล้วทำใช้เอง” เมื่อถามถึงการถ่ายทอดฝีมือไม่ลายมือ ได้รับการส่ายหน้าเป็นคำตอบเชิงบอกเล่าว่าไม่มีคนสืบทอด

องค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน องค์ความรู้การใช้สมุนไพรและยาพื้นบ้าน มีทั้งใช้เพื่อบำบัดและป้องกัน ส่วนใหญ่รักษาโรคพื้นฐาน

เช่น เป็นไข้ ปวดท้อง แผลอักเสบ โดยหมอสมุนไพรหรือผู้รู้จะเข้าป่าเก็บสมุนไพรเฉพาะเท่าที่ต้องการ เมื่อใช้หมดจึงกลับเข้าไปเก็บหาใหม่ที่ผ่านมามีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรสืบทอดเฉพาะกลุ่มเครือญาติ ปัจจุบันผู้รู้จึงลดลงมาก หมอสมุนไพรที่ชาวทิพูเยให้ความนับถือมากคือ หมอนะโฮหรือหมอทองหก ที่ย้ายถิ่นจากพม่ามาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านทิพูเยนานหลายสิบปี นอกจากมีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับสมุนไพรต่างๆ ชนิดหาตัวจับยากแล้ว ยังเชี่ยวชาญ “พวงจู” หรือการจับชีพจร จับเส้นเลือด เพื่อตรวจอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรอีกรายที่ชาวชุมชนนับถือคือ หลวงพ่อวินเตอร์ พระชาวกะเหรี่ยงที่มาจากพม่าเช่นกัน การใช้สมุนไพรรักษาโรคนี้นิยมทำควบคู่ไปกับเสกเป่าน้ำมันต์และพิธีทางไสยศาสตร์ โดยมี “เข้มเก็งกู” หรือหมอผีเป็นตัวกลาง เชื่อมการสื่อสารระหว่างคนกับเทพหรือเจ้าป่าเจ้าเขา กรณีเจ็บป่วยรักษาไม่หาย เข้มเก็งกูจะทำพิธี “อองเซาะ” ถามสาเหตุที่มาของความเจ็บป่วยและวิธีแก้ไข ดังที่ผู้ให้ข้อมูล [9] เล่าว่า “คนกะเหรี่ยง พูเยร้อยเปอร์เซ็นต์ ทุกคนใช้สมุนไพรธรรมชาติร่วมกับเป่าเสก เราเชื่อผี เชื่อเจ้าป่าเจ้าเขา...อย่างก่อนคลอดผู้หญิงต้องทำ ทิ-อูว์ เอาตัวเดียวอันเดียวของกวาง ฝนกับน้ำมันต์ทาหน้าท้อง

ช่วยให้คล่องตัว เราก็ยังเชื่ออยู่ ไม่สบายไม่รู้ว่า หมอก็จะทอ้งคาถา อธิษฐานถาม ถ้าเส้นด้ายแก้ว
เป็นเพราะอะไร เราก็ทำองเฮาะ เอาก้อนข้าวสุก ไปมา ก็ถามสาเหตุที่เจ็บป่วยได้ ทำอะไรไม่ดีมา
พันด้วยด้ายขาว ให้คนเจ็บจับปลายด้ายไว้ หรือเปล่า วิธีแก้ทำยังงั้”

ตารางที่ 2 แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีสมุนไพรมะขามบ้านทิพเย

ชื่อสมุนไพรมะขาม	ตัวอย่างคำบอกเล่าถึงสรรพคุณของสมุนไพรมะขาม
เขว	“ตากเปลือกเอามาเคี้ยวหรือตำให้มึ้น้ำออกมา แล้วปิดแผลที่มีเลือดไหลอยู่ เลือดจะหยุดไหล”
เจ้าะ	“มันเป็นไม้เลื้อย ตัดเถาแล้วกินน้ำที่หยดจากเถาเลย แก้อักเสบแก้แผลใน กระเพาะได้”
หน่อโงบี	“เอาไว้ถายพยาธิ แก้วปวดท้อง ท้องร่วง ขูดมาต้มน้ำกิน”
จงกะเลอ	“คนไทยเรียกกรงจืด เอาไว้ถอนพิษ”
ไต้แลนดู	“คนไทยเขาเรียกเพกา บางทีเรียกลิ้นฟ้า เอาเปลือกมาตำผสมลูกสะบ้า แก้ว อักเสบได้”
ไคร้	“หายากมาก มีในป่าลึกๆ คนที่บ้านคลิตี้เขากินกำมอดโซน เอาไคร้ให้กิน กินให้อ้วกก่อน แล้วกินต่อเนื่อง 2 อาทิตย์ เขาไม่ตายนะ”
พริกไท กระเทียม	“ถ้าปวดหัวพอบอกว่าให้เอาพริกไท กระเทียม ตำรวมกัน ใส่ห่อผ้าอังไฟพอ อุ่น แล้วตั้งไว้บนกลางหัว แก้วปวดหัวได้”
น้องจะโป๊ะ	“ตากเอาเปลือกแช่น้ำเปล่าสัก 3-4 ชั่วโมง ต้มแก้ปวดเอว ปวดหลัง ปวด เมื่อย ขมๆ หนอย”
ใบผักทอง	“เอาดินปะสิวโคลกรวมกับใบผักทอง โปะที่หัวแล้วนวด ก็ช่วยลดปวดหัวได้ เหมือนกัน”

หมายเหตุ: เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถสื่อสารภาษาไทย ระหว่างสัมภาษณ์มีผู้ประสานงานช่วยแปล ผู้แปลรู้จักสมุนไพรมะขามบางตัว จึงไม่สามารถระบุชื่อสามัญของสมุนไพรมะขามในภาษาไทยได้ทั้งหมด

ในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง การใช้สมุนไพรมะขามรักษาโรคควบคู่กับพิธีกรรม ความเชื่อ ยังเป็นแนวปฏิบัติแพร่หลายในหมู่บ้าน ประเด็นนี้พิจารณาได้สองประการ กล่าวคือเป็น พิธีกรรมที่ยังประโยชน์ ช่วยบอกกล่าววิธีที่ทำให้ หายเจ็บป่วย อันเป็นความปรารถนาสูงสุดของ ผู้เจ็บไข้ได้ป่วยทุกคน ประการถัดมา ความเชื่อ นี้เป็นปัจจัย ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเป็นสาย สกฤหรือครอบครัว ต่างจากบางประเพณี เช่น การกินผีหรือถือผี พิธีกรรมต้องเกิดจาก ความพร้อมเพียงของบุคคลทั้งหมดในครอบครัว ไม่สามารถขาดหายใครคนใดคนหนึ่ง ทั้งใช้ระยะ

เวลาประกอบพิธีกรรมนานถึงสามวัน และระหว่าง สามวันนั้น หากมีข้อขัดข้องใดๆ ต้องประกอบ พิธีกรรมใหม่ตั้งแต่เริ่มต้น ความซับซ้อนของ พิธีกรรมนี้ ทำให้หลงเหลือเพียงสองครอบครัว ในหมู่บ้านเท่านั้นที่ยังยึดถืออย่างเคร่งครัด

องค์ความรู้ด้านการแสดงพื้นบ้าน อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์และวิถีชีวิตที่ผูกพัน อยู่กับความเชื่อ ศาสนา ตลอดจนธรรมชาติ รายล้อมรอบตัว ได้แสดงให้เห็นปรากฏ ผ่านการแสดงพื้นบ้านเช่น “เท่ลิ่งตัง” หรือรำตง ดงหรือโต้ว หมายถึงการเหยียบย่ำหรือการเดินร่า ให้เข้าจังหวะ ประกอบเครื่องเคาะจังหวะเรียกว่า

“วาทะเลอะ” ทำจากกระบอกไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 ปล้อง เจาะเป็นช่องตรงกลางเพื่อให้เกิดเสียงดังกังวาลเวลาเคาะหรือกระทบกัน เป็นการแสดงที่ผสมการร้อง การรำ การทำจังหวะไปพร้อมๆ กัน ผู้รำเป็นหญิงหรือชายก็ได้ จำนวนผู้แสดงมากน้อยขึ้นอยู่กับสถานที่ ทำรำดัดคล้ายฟ้อนพม่า เรียบง่ายเน้นการทำซ้ำ เนื้อเพลงมีทั้งภาษากะเหรี่ยงและพม่า เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับความเป็นมาของชาวกะเหรี่ยง ธรรมชาติที่ผูกพัน การอบรมให้เป็นคนดี วิธีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา ฯลฯ ทั้งนี้ กล่าวได้ว่าโลกทัศน์และกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมส่วนหนึ่งได้แฝงถ่ายทอดผ่านการแสดงรำดัด

สรุปและอภิปรายผล

ความเป็นชุมชนกะเหรี่ยงเก่าแก่แห่งป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ชีวิตดำเนินอย่างสงบเรียบง่าย มีแบบแผนการใช้ชีวิตที่ผูกพันกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และการเกาะเกี่ยวของสังคมเครือญาติ อันเป็นอัตลักษณ์สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนานหลายชั่วอายุคน ทำให้สังคมไทยกะเหรี่ยงแห่งนี้มีเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย แต่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา เมื่อกระแสความเจริญและอารยธรรมสมัยใหม่ได้หลั่งไหลเข้าสู่หมู่บ้าน ช่วงเวลาสั้นๆ เพียงสองทศวรรษ สภาพหมู่บ้านและวิถีชีวิตชาวทิพุกะเหรี่ยงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ในเชิงบวกโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้หมู่บ้านมีมากขึ้น ทั้งถนน ประปา ไฟฟ้า เยาวชนได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น สาธารณสุขพื้นฐานขยายเข้าสู่หมู่บ้าน เพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับคนในชุมชน และรูปธรรมที่ปรากฏเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกหมู่บ้านมากที่สุดคือ การออกสัญชาติไทย และจัดทำบัตรประชาชนให้กับชาวทิพุกะเหรี่ยง ทำให้หลายครอบครัวมีนามสกุล มีโอกาสรับ การคัดเลือกเกณฑ์ทหาร ตลอดจนเข้ารับราชการ

ในหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างๆ อันเป็นนัยของความเท่าเทียม เป็นธรรม และการยอมรับในสิทธิการเป็นพลเมืองไทยของชาวทิพุกะเหรี่ยงต่อสังคมภายนอก แต่ในอีกด้านหนึ่ง [5] ความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านกะเหรี่ยงทิพุกะเหรี่ยงซึ่งเกิดจากปัจจัยหลักภายนอกสองประการ ประการแรก ได้แก่ กลไกการพัฒนาของรัฐและการใช้กฎหมายควบคุม และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจของหมู่บ้าน ด้วยนโยบายการพัฒนาแบบกลืนกลาย และดึงให้หมู่บ้านเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม สำหรับปัจจัยที่สอง ได้แก่ การเชื่อมต่อของหมู่บ้านกับเมืองและระบบกลไกตลาดทุนนิยม โดยผ่านถนนและสื่อต่างๆ ทั้งหมดล้วนทำให้หมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลง และยากที่จะกลับมาเช่นเดิม นอกจากนี้โครงสร้างสังคมของหมู่บ้านทิพุกะเหรี่ยงเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด โครงสร้างสังคมเดิมครอบครัวชาวทิพุกะเหรี่ยงนั้น เป็นครอบครัวขยายที่มีขนาดใหญ่ มีสมาชิกหลายชั่วอายุคนอยู่รวมกัน ทุกครอบครัวมีบุตรจำนวนมากเพื่อเป็นกำลังการผลิตของครัวเรือน ในปัจจุบันครอบครัวมีขนาดเล็กลง ส่วนมากมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว บางครอบครัวมีสมาชิกเพียง 3-4 คน เนื่องจากความสำเร็จในการคุมกำเนิด การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต และความต้องการลดภาระทางเศรษฐกิจลง [6] การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนต่างถิ่นและแต่งงานกับคนในหมู่บ้านเริ่มพบเห็นได้มากขึ้น ต่างจากอดีตที่มักแต่งงานเฉพาะกับคนในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่อยู่ใกล้เคียงเท่านั้น สภาพชุมชนและโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ทำให้สายสัมพันธ์ระบบเครือญาติหลายชั้นของชาวทิพุกะเหรี่ยงที่ดำรงอยู่มาเนิ่นนาน เกิดการคลายตัว และมีผลสืบคลอนต่อเชื้อสายหรือองค์ความรู้ อันเป็นวัตถุดิบประสงค์ที่สองของการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านความเชื่อ ที่ปลูกฝังหยั่งรากลึกมาตั้งแต่

ครั้งบรรพบุรุษ และไม่ต้องการการพิสูจน์ในเชิงวิทยาศาสตร์ ดังเช่นความเชื่อเกี่ยวกับการถือผี หากยังยึดมั่นพิธีกรรมและปฏิบัติไม่ถูกต้อง มีแต่จะส่งผลร้ายต่อครอบครัว การถือผีหรือกินผีจึงถูกลดความสำคัญลง เพื่อให้การดำเนินชีวิตสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ขณะเดียวกันสมาชิกหมู่บ้านระดับพ่อแม่หรือผู้สูงวัย ที่ไม่สามารถละทิ้งโลกทัศน์ความเชื่อดั้งเดิมได้ พิธีกรรมการถือผีก็ได้ปรับเปลี่ยนผ่อนปรนไปตามสถานการณ์สังคมบังคับ เช่น การไหว้ผีเดิมใช้ตัวอัน ปัจจุบันอันถือเป็นสัตว์หายาก ถ้าเข้าไปเสาะหาในป่าก็เสี่ยงต่อการถูกจับกุม และหากใช้วิธีซื้อก็มีราคาแพง จึงเปลี่ยนมาใช้ปลาที่หาง่ายกว่ามาทดแทน เป็นต้นด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกก็ต้องปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิม แต่ขัดหลักกฎหมายรูปแบบพิธีกรรมก็ลดความเคร่งครัดลง และการปฏิบัติบางประการจำเป็นต้องละเลย แนวปฏิบัติที่ปรับเปลี่ยนไปนี้ พบเช่นกันที่หมู่ชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยน้ำหนัก อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี และชาวกะเหรี่ยงบ้านไร่ป่า อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดกาญจนบุรี [12-13] ทั้งสองแห่งลดความเคร่งครัดในการถือผี และประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อลดน้อยลง เกิดการผสมทางวัฒนธรรมมีผลให้วัฒนธรรมกะเหรี่ยงดั้งเดิมบางประการกลายเป็นวัฒนธรรมย่อย นอกจากนี้มุมมองของคนรุ่นเก่าในหมู่บ้านทิพเย ที่คาดหวังให้คนในหมู่บ้านมีการนับถือผีต้นไม้มิใช่ใหญ่ ต้องการให้มีการจัดงานประเพณีไหว้ต้นไม้มิใช่ใหญ่ เพื่อแสดงความกตัญญูและเคารพนับถือ [6] นับนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อดั้งเดิมของหมู่บ้านเริ่มลดน้อยลงจนกลายเป็นความคาดหวัง ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นอย่างใดก็ตามด้วยปัจจัยความเป็นเครือญาติและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังรวมตัวกันเหนียวแน่น มีผลให้สถานะองค์ความรู้บางประการยังมีสถานะค่อนข้างเข้มแข็ง เช่น การแสดงรำวง เนื่องจากแกนนำเป็นผู้อยู่ในสายตระกูลหลักของหมู่บ้าน ผู้คนให้ความนับถือและยอมรับในความสามารถ

จนทำให้แม่บ้านและเยาวชนในหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ร่วมมือสืบสานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมนี้ จัดตั้งกลุ่มรำวงบ้านทิพเยประกอบด้วยสมาชิกกว่ายี่สิบคน ออกแสดงเผยแพร่วัฒนธรรมกะเหรี่ยงตามเทศกาลงานประเพณีต่างๆ ด้วยรูปแบบที่มีความครบพร้อมทั้งด้านการแต่งกาย ดนตรี คำร้องและทำนองที่บางส่วนถูกแปลเป็นภาษาไทยเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น จนกลายเป็นสื่อกลางเชื่อมความสัมพันธ์ตลอดจนส่งเสริมให้สังคมชาวกะเหรี่ยงดำรงวัฒนธรรมตน รวมทั้งเป็นบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดประสบการณ์การอบรมสั่งสอนลูกหลาน ลดช่องว่างระหว่างวัยและมีอิทธิพลต่อสถาบันทางสังคม [14]

ด้านองค์ความรู้เรื่องการแพทย์และสมุนไพรพื้นบ้าน ผู้ส่วนใหญ่เป็นคนสูงวัยที่ใช้ชีวิตร่วมกับปามายาวนาน จึงรู้จักพืชสมุนไพรรักษาโรคมาก ทั้งยังเชื่อและศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาโรคภัยต่างๆ ขณะที่กลุ่มคนรุ่นหลังมีวิถีชีวิตแบบสังคมปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาการคงอยู่และช่องว่างของการสานต่อองค์ความรู้ความรู้อันเป็นผลจากการบูรณาการที่มาจากประสบการณ์จริง บูรณาการทั้งในเรื่องกาย ใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จนเกิดเป็นความเชื่อต่างๆ [15] หากความเชื่อเหล่านี้ลดลงย่อมมีผลต่อการบูรณาการของกาย ใจ และสิ่งแวดล้อมของชาวชุมชน ในสถานะเช่นปัจจุบันการบูรณาการองค์ความรู้นี้ โดยใช้ทักษะจากประสบการณ์จริง นับวันมีแต่กระทำได้ยากขึ้นเนื่องจากติดขัดข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ นอกจากนี้ความรู้ยุคใหม่ที่เกิดจากการศึกษาและสื่อต่างๆ ทำให้กลุ่มเยาวชนกำลังสำคัญในการสานต่อองค์ความรู้ ให้ความสำคัญกับโลกในเชิงวิทยาศาสตร์มากขึ้นจากปัจจัยที่กล่าวผู้วิจัยมองว่าความเป็นไปได้ที่ความรู้เฉพาะถิ่นของชาวทิพเย ที่เป็นทั้งโลกทัศน์และความชัดเจนในการใช้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบ

ตัวอย่างชาวนาลาดนี้ มีแนวโน้มส่งต่อสู่ลูกหลานน้อยลง จำเป็นอย่างยิ่งต้องเร่งสร้างการตระหนักรู้ในความสำคัญขององค์ความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหามหาหนทางในการอนุรักษ์องค์ความรู้เฉพาะนี้ให้มีการดำรงอยู่สืบต่อไป

ปรากฏการณ์ต่างๆ เช่น ความมั่นคงทางอาหารและการธำรงความมั่นคง สะท้อนให้เห็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติด้วยความรอบคอบผ่านความเชื่อที่สืบทอดกันมา มีผลให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างพอเพียงและตามจำเป็น ทั้งนี้โน้ตทัศน์ของชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าธรรมชาติล้วนมีสิ่งคุ้มครอง มนุษย์จึงไม่อาจครอบครองหรือเป็นเจ้าของธรรมชาติได้ ทำได้เพียงการขอใช้และดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมแห่งการมีศีลธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถรักษาสสมดุลภาพของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติไว้ได้ [7] ความรู้และมโนทัศน์ดังกล่าว มีผลให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยงเป็นไปอย่างยั่งยืนสืบทอดส่งต่อลูกหลาน ด้วยเงื่อนไขด้านกฎหมายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การประพฤติปฏิบัติตามมโนทัศน์ดังกล่าว นับวันเป็นไปได้ยากยิ่งเช่นกัน และมีผลต่อองค์ความรู้ด้านการเพาะปลูกอย่างมาก ระบบการเพาะปลูกยังชีพแบบกะเหรี่ยงเป็นองค์ความรู้ของการเชื่อมโยงสรรพสิ่งเข้าด้วยกันเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสมดุล สืบทอดต่อกันมาเป็นความรู้ในลักษณะแฝงเร้น ผืนดินทำข้าวไร่ที่ถูกจำกัดด้วยกฎหมาย ทำให้ระบบนิเวศวัฒนธรรมกะเหรี่ยงดั้งเดิมสูญสิ้นไปอย่างสิ้นเชิง ประกอบกับการเรียนรู้วิถีการเพาะปลูกจากการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐ และการเข้ามาครอบครองที่ดินของนายทุนนอกพื้นที่เพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปาล์ม ยางพารา ฯลฯ ที่เริ่มพบเห็นได้รอบๆ หมู่บ้าน จึงมีความเป็นไปได้ว่าระบบการผลิตของชาวทพุเยในอนาคตจะถูกบีบไปสู่ระบบการผลิตตามกลไกตลาดใช้สารเคมี ปุ๋ย และยา ความรู้ของชุมชนนั้น

พัฒนาขึ้นในแง่บริบททางกายภาพและวัฒนธรรมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศการทำลายนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นการทำลายองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้สูญหาย [16] จึงน่าเป็นที่วิตกว่าประสบการณ์และความชัดเจนในวิถีชีวิตชุมชน อาจมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถที่จะหวนกลับ นอกจากนี้ระบบความรู้ทางนิเวศวิทยาที่ใช้ทำไร่หมุนเวียนเป็นการผสมความรู้ทางกายภาพกับความรู้ในสิ่งคุ้มครองธรรมชาติ ซึ่งความรู้ประการหลังนี้มีบทบาทในการให้คุณค่ากับธรรมชาติ และเป็นต้นทุนสำคัญที่เป็นทั้งคุณประโยชน์และคุณค่าการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงระบบผลิตของชุมชน จึงมีผลโดยตรงต่อองค์ความรู้และการสืบทอดความรู้ และนำไปสู่ภัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อการดำรงอยู่ของความรู้และวัฒนธรรมของชุมชน [7]

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สภาพการณ์สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปนี้ มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และองค์ความรู้ของหมู่บ้านทพุเย ระบบความรู้ดั้งเดิมของหมู่บ้านไม่ได้มุ่งสร้างรายได้ แต่มุ่งที่การอยู่ร่วมกันอย่างเคารพต่อสิ่งที่ธรรมชาติให้มา เป็นโลกทัศน์ที่ถ่ายทอดมายาวนาน อยู่นอกเหนือเหตุผลและผลประโยชน์เป็นทั้งต้นทุนความสุขและวิถีชีวิตการพึ่งตนเอง หากระบบการพึ่งพาธรรมชาติที่หลากหลายและซับซ้อนนี้ลดลง ย่อมมีผลต่อวิถีหมู่บ้านและเป็นตัวแปรสำคัญในการดำรงอยู่ของความรู้และโลกทัศน์ในการดำเนินชีวิตของหมู่บ้านทพุเย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา: ควรจัดทำเวทีชุมชน สร้างการตระหนักรู้และรับรู้คุณค่าองค์ความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ กระตุ้นให้คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือเพื่อนำไปสู่การค้นหานแนวทางสืบสานและธำรงองค์ความรู้เหล่านั้นให้มีการดำรงอยู่ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำวิจัยครั้งต่อไป ควรจัดทำงานวิจัยด้านการจัดการความรู้ สร้างสารสนเทศท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการรับรู้ การเข้าถึงและการนำไปใช้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- [1] บุษบา ทองอุปการ. (2552). รายงานวิจัยภูมิปัญญาอาหารมอญ ชุมชนมอญสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- [2] กลุ่มชาติพันธุ์ตะวันตก. (2561). สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2561, จาก <https://th-th.facebook.com/มรดกทางวัฒนธรรมบรรพบุรุษของชาวกะเหรี่ยง>
- [3] ชัชวาลย์ เกียรติแสนภู. (2557). สัมภาษณ์เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2557.
- [4] พันธุ์ทิพย์ เจริญวัย. (2557-2558). เจ้าหน้าที่หน่วยงานพัฒนาชาวเขานในพื้นที่สูง. สัมภาษณ์เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2557, 26 สิงหาคม 2558.
- [5] วลัยลิกา สรรเสริญชูโชติ. (2545). การเปลี่ยนแปลงในวิถีการผลิตและระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ในมิติหญิงชายของชุมชนกะเหรี่ยง: ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านทิพเย หมู่ที่ 3 ตำบล ชะแล อำเภอดงพญาชัย จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [6] ดริฎ ยูทรวงษ์สุข. (2557, กรกฎาคม-ธันวาคม). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา ชาวกะเหรี่ยงบ้านทิพเย ตำบลชะแล อำเภอดงพญาชัย จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารเกษมบัณฑิต. 15(2).
- [7] ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2539). ภูมิปัญญาในเวศวิทยาชนพื้นเมือง: ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยง ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. กรุงเทพฯ: โลกดูเลยภาพ.
- [8] ชุดประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2552). รายงานผลการปฏิบัติงาน. กองพลทหารราบที่ 9. จังหวัดมณฑลทหารบกกาญจนบุรี.
- [9] วันดี สร้อยสูงเนิน. (2557, 2558). สัมภาษณ์เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2557, 26 มีนาคม 2557, 5 เมษายน 2558.
- [10] สุพรรณิ โพธิ์แพงพุ่ม; จักรกฤษณ์ โพธิ์แพงพุ่ม; และ พชร วรรณภักดิ์. (2558). ความหลากหลายของพืชผักพื้นบ้านและภูมิปัญญาอาหารบ้านทิพเย ใน หนังสืองานวิจัยชุมชนกะเหรี่ยงบ้านทิพเย อำเภอดงพญาชัย จังหวัดกาญจนบุรี. ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนา มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- [11] มงคลชัย ทองผาภูมิประพาส. (2557). สัมภาษณ์เมื่อ 26 สิงหาคม 2557.
- [12] โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์. (2553). การศึกษาสำรวจชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยน้ำหนัก อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- [13] เวธกา เสวครบุรี. (2554). โครงการวิจัยแนวทางการฟื้นฟู และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชาวกะเหรี่ยงบ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอดงพญาชัย จังหวัดกาญจนบุรี. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี.

- [14] ณัฐกานต์ บุญศิริ. (2548). การแสดงพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง: กรณีศึกษาบ้านใหม่พัฒนา อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [15] ประเวศ วะสี. (2542). ชุมชนเข้มแข็ง: ทูทางสังคมของไทย. หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.
- [16] ยศ สันตสมบัติ. (2544). มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.